

ДОСВІД ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»

У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

З. Повхан, керівник прес-служби,
ДП «Запоріжжястандартметрологія», м. Запоріжжя

ОПЫТ ГП «ЗАПОРОЖЬЕСТАНДАРТМЕТРОЛОГИЯ» В РЕШЕНИИ ПРОБЛЕМ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

З. Повхан, руководитель пресс-службы,
ГП «Запорожьестандартметрология», г. Запорожье

EXPERIENCE OF «ZAPORIZHZHIASTANDARTMETROLOGIIA» STATE ENTERPRISE IN SOLVING THE ENVIRONMENTAL PROBLEMS

Z. Povhan, Press Office Chair,
«Zaporizhziastandartmetrologiia» State Enterprise, Zaporizhzhia

Результати здійснення екоконтролю

Підсумки роботи Держекоінспекції за 2009 рік свідчують, що екологічна ситуація в Запорізькому регіоні залишається складною. Порушення природоохоронного законодавства виявляються майже під час кожної перевірки підприємств; суми збитку, заподіяного природним ресурсам, виливаються в мільйони гривень, а відшкодовуються лише частково і з великими затримками. При цьому законодавча база лише ускладнює роботу екоінспекторів і робить її менш ефективною: згідно з прийнятим Законом [1] контролюючі органи повинні завчасно інформувати суб'єктів господарювання про майбутні перевірки та їх мету, що дає підприємствам можливість добре підготуватися до візиту інспектора і приховати можливі порушення.

Протягом 2009 року Держекоінспекція здійснила 34 845 перевірок підприємств, організацій, транспортних засобів, вантажів та ін. За результатами перевірок було складено 3606 протоколів про адміністративні порушення, 288 з них передано до суду.

З метою припинення негативного впливу на навколишнє природне середовище у ході здійснення виробничої діяльності в 184 випадках призупинялася робота суб'єктів господарювання.

У статті розглянуто проблеми охорони навколишнього середовища у Запорізькому регіоні та шляхи їх вирішення.

До адміністративної відповідальності притягнуто 3416 посадових осіб та громадян.

До правоохоронних органів передано 35 матеріалів, за результатами яких порушено 11 кримінальних справ.

Найбільшої шкоди навколишньому середовищу внаслідок надмірних викидів шкідливих речовин в атмосферу завдали ВАТ «Дніпроспецсталь», ВАТ «Мелітопольський елеватор». За фактами забруднення водних ресурсів найбільші позови були пред'явлені ОК «Малоекатеринівка-3» — за самовільний забір води з Каховського водосховища, Василевському водоканалу — за наднормативний скид забруднюючих речовин у Каховське водосховище. Лідерами із забруднення земель є ВАТ «Запоріжвогнетрив», КП «ЕЛУАШ», ТОВ «Ремондіс-Запоріжжя».

Основні джерела забруднення

Основні джерела шкідливого впливу на навколишнє природне середовище — це промисловість, відходи виробництва і споживання, транспорт, житлово-комунальне господарство, сфера послуг.

У Запорізькому регіоні налічується понад 160 великих промислових підприємств. Найбільшої шкоди середовищу завдають підприємства чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, атомної енергетики, хімії, машинобудування, на які припадає майже 90 % загальних викидів по області. Основними забруднювачами довкілля є: Запорізька ТЕС, ВАТ «МК Запоріжсталь», ВАТ «Дніпроспецсталь», ВАТ «Запорізький абразивний комбінат», ВАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», ВАТ «Запорізький завод феросплавів», ВАТ «Запоріжвогнетрив» тощо. Незважаючи на значний спад виробництва у минулому році, шкідливий вплив техногенного стану на навколишнє середовище зберігається, а на окремих підприємствах збільшується через старіння технологічного устаткування і зниження уваги до захисту навколишнього середовища. Так, газоочисні установки більшості промислових підприємств Запоріжжя на сьогодні зношені майже на 50 %. Крім того, підприємствами вчасно не здійснюються природоохоронні заходи.

Значний вплив на стан довкілля спричиняють високі обсяги щорічного утворення та накопичення відходів виробництва і споживання. На 54 взятих на облік сміттєзвалищах, полігонах, шламонакопичувачах, відвальних господарствах області розміщено близько 146,6 млн т твердих побутових та промислових відходів. Щороку ці цифри збільшуються через відсутність сучасних полігонів для розміщення відходів і достатніх потужностей для їх переробки, утилізації та знешкодження. Лише близько 3 % побутових відходів, які вивозяться з міст на заміські полігони, піддаються промислового переробленню, решта — «зберігається» на звалищах. На низькому рівні в області й переробка промислових відходів. Найбільшими полігонами, що суттєво впливають на стан довкілля, є відвальні господарства і шламонакопичувачі ВАТ «Запоріжсталь», КП «Запорізький титаномagneзійовий комбінат», ВАТ «Дніпроспецсталь», ВАТ «Запорізький завод феросплавів», Запорізької ТЕС. Як свідчить досвід європейських країн, повторне використання ресурсів, що містяться в техногенних відходах, дозволяє знизити екологічне навантаження на населення та навколишнє середовище, зменшити залежність від зовнішніх ринків та задовольнити первинну потребу в сировині і матеріалах. Варто порівняти: 1 т вітчизняної «важкої» продукції дає в середньому (по всьому ланцюгу — від видобутку сировини і виробництва енергії до кінцевого продукту) 9 т неутилізованих відходів, у той час як для Західної Європи кількість таких відходів складає лише 0,5 т, тобто у 18 разів менше.

Шкідливий вплив на екологічний стан спричиняють усі види транспорту, особливо автомобільний. Актуальною для регіону залишається проблема недостатньої кількості лабораторій контролю за якістю палива. Частка автомобільних викидів відпрацьованих газів у забрудненні повітря останніми роками перевищила 40 % і постійно зростає.

Негативно впливає на навколишнє середовище і діяльність підприємств житлово-комунального господарства. Це викиди в атмосферу продуктів згоряння котельнями, які працюють на газоподібному, рідкому і твердому видах палива. При цьому не дотримуються встановлені нормативи з очищення димових газів, адже більшість таких об'єктів не має очисних установок. Як результат, в атмосферу вільно потрапляють оксиди азоту, вуглецю, сірки і тверді частинки. Становище ускладнюється й тим, що об'єкти, які виробляють тепло, розташовані в місцях високої концентрації населення. Аналогічна ситуація і зі скиданням неочищених стічних вод. Це пов'язано з перевантаженням каналізаційних мереж, їх старінням, що зумовлює численні аварійні прориви.

Окремим блоком джерел забруднення навколишнього середовища є підприємства сфери послуг, яка стрімко розвивається. Зокрема, це АЗС, ремонтні майстерні, об'єкти громадського харчування. У цій сфері нормування впливів на навколишнє природне середовище перебуває в початковій стадії.

Нормування шкідливих впливів

Основою оцінювання забруднення навколишнього середовища населених місць є гігієнічні нормативи допустимого вмісту в ньому хімічних, біологічних речовин (чи агентів) й допустимого впливу фізичних факторів. У проблемі нормування якості захисту навколишнього середовища можна виділити два напрямки роботи — нормування якості навколишнього середовища та нормування шкідливих впливів на навколишнє середовище. При цьому очевидно, що без цілеспрямованої роботи з нормування шкідливих впливів на навколишнє середовище втрачає сенс нормування її якості. Норми, спрямовані на забезпечення якості виробничого середовища, регламентовано у державних стандартах і санітарних нормах та правилах МОЗ України. Ці документи давно не актуалізувалися, і у деяких випадках їхні вимоги не відповідають міжнародним стосовно методів визначення гранично допустимих норм викидів і вмісту в них шкідливих речовин. Нормування якості навколишнього природного середовища повинне здійснюватися з урахуванням характеру джерел забруднення та районування (ураженість природи; концентрація джерел забруднення в містах і промислових регіонах; близькість промислових об'єктів до найважливіших джерел питної води, сільськогосподарських районів, здравниць та заповідних зон). Сьогодні такого диференційованого підходу до нормування не існує.

Моніторинг екологічної ситуації

У Запорізькій області працює *система моніторингу довкілля*, яка охоплює процес збирання, оброблення, збереження, аналізу інформації стосовно стану навколишнього природного середовища і прогнозування його змін. Це, в свою чергу, має сприяти розв'язанню актуальних екологічних проблем регіону. З метою

залучення широких кіл громадськості до вирішення екологічних проблем, створення умов доступу до екологічної інформації, впровадження та вдосконалення природоохоронних інструментів створено Орхуський інформаційний центр.

Індустріальне навантаження області передусім впливає на стан атмосферного повітря. Відповідно до Законів [2, 3] санепідемслужба Запоріжжя здійснює державний контроль у сфері охорони атмосферного повітря в житловій зоні і на межі санітарно-захисних зон підприємств. Підприємства запорізького промвузла щодня повідомляють у санепідемслужбу про роботу пилогазоочисних споруд і ситуацію стосовно викидів забруднюючих речовин за попередню добу. Щотижня відомості про факти забруднення атмосферного повітря надсилаються на адресу Держекоінспекції з пропозицією вжити необхідних заходів для забезпечення гігієнічних нормативів якості атмосферного повітря в зоні житлової забудови міста.

Запоріжжя — єдине місто в області, де проводяться дослідження стану атмосферного повітря на постах спостереження забруднення. Спостереження здійснюються Державною гідрометеорологічною службою на 5 стаціонарних постах, розташованих у житловій зоні міста. У 2009 році за їх результатами найчастіше виявлялися завищені концентрації сірковуглецю (48,5 % від загальної кількості проб), фенолу (46,9 %), сірководню (36,97 %), окису азоту (27,44 %), зважених речовин (21,61 %) [4]. Максимальні перевищення гранично допустимих концентрацій були за двоокисом азоту — у 3 рази, формальдегідами та фенолом — у 2 рази.

Крім того, сьогодні в Запорізькому регіоні діє близько 60 екологічних лабораторій, атестованих на проведення досліджень стану довкілля.

Екологічне управління

Не останню роль у створенні тривожної екологічної ситуації в регіоні відіграє неефективне управління природокористуванням. Переважна більшість промислових підприємств ігнорують сучасний підхід до охорони об'єктів навколишнього середовища, основні принципи якого знайшли відображення у міжнародних стандартах серії ISO 14000. Зокрема, це необхідність системного підходу, попередження шкідливих впливів, поєднання природокористування з охороною навколишнього середовища. В Україні налічується близько 130 підприємств, на яких впроваджено й сертифіковано систему екологічного керування (CEK) відповідно до світових стандартів серії ISO 14000. 6 підприємств Запорізької області мають сертифіковані міжнародними органами із сертифікації системи управління навколишнім середовищем відповідно до вимог ISO 14001:2006: ВАТ ПБК «Славутич», ВАТ «АЗМОЛ», ВАТ «Запорізький алюмінієвий виробничий комбінат», ВАТ «Український графіт», ВАТ «Запоріжсталь» та ВАТ «Запоріжжкокс». На цих підприємствах сер-

тифіковано інтегровані системи управління згідно з ISO 9001:2000, ISO 14001:2006, OHSAS 18001:1999.

Проте для більшості це надто витратна процедура: перш ніж запросити на підприємство незалежних аудиторів, треба інвестувати чималі кошти в реконструкцію «брудних» виробничих ділянок. З іншого боку, проведення екологічного аудиту, впровадження CEK та сертифікація на відповідність стандартам ISO 14000 стимулюють до добровільного вжиття заходів, спрямованих на покращання екологічних показників, шляхом виявлення можливостей зменшення витрат ресурсів та підвищення ефективності виробництва. На підприємстві розробляється CEK, документально декларується екологічна політика компанії — себто цілі та завдання (в них зазначаються кількісні параметри зменшення викидів, енерговитрат тощо). Аудитор обов'язково зверне увагу на те, чи враховано інтереси «зацікавлених сторін», тобто не лише керівників і робітників підприємства, а й місцевих жителів, громадських організацій тощо.

ВИСНОВКИ

Розв'язання екологічних проблем Запорізького регіону потребує системного підходу. Перш за все, необхідно актуалізувати і гармонізувати з європейськими існуючі вимоги щодо методів визначення гранично допустимих норм викидів у навколишнє середовище і вмісту в них шкідливих речовин. Нормування якості навколишнього природного середовища повинне проводитись з урахуванням характеру джерел забруднення та районування (ураженість природи; концентрація джерел забруднення в містах і промислових регіонах; близькість промислових об'єктів до найважливіших джерел питної води, сільськогосподарських районів, здравниць та заповідних зон). Крім того, необхідна більш широкомасштабна пропагандистська діяльність, заохочення і підтримка з боку держави впровадження на підприємствах систем екологічного керування. Це надасть підприємствам можливість знизити виробничі витрати за рахунок ефективного використання енергії та природних ресурсів, запобігання забрудненню й уникненню штрафних санкцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V (зі змінами й доповненнями).
2. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 № 4004-XII (зі змінами й доповненнями).
3. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» від 16.10.1992 № 2707-XII (зі змінами й доповненнями).
4. Офіційний веб-сайт Запорізької облдержадміністрації. — Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua> ■